דוחה הגמרא: לדבריך שדין זה נלמד מחגיגה, היה עלינו ללמוד כך, אִי מָה קרבן חֲגִיגָה הוא מִבַּעֲלֵי חַיִּים, אַף סוּכָּה נַמִּי צריך לעשות את הסכך מִבַּעֲלֵי חַיִּים, אלא על כרחך שאין הלימוד מקרבן חגיגה, וחוזרת השאלה מנין לרבי עקיבא דינים אלו.

מביאה הגמרא מקור אחר שסכך צריך להיות מדבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ: כְּבִי אָתָא רָבִין מארץ ישראל לבבל אָמַר בשם רַבִּי יוֹחָנָן, שדין זה נלמד מדְּאָמַר קְרָא ״חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ״, משמע שִׁבְּסָכּוֹלֶת גּוֹרֶן וְיֶקֶב הֲכָתוּב מְדַבֵּר – שהסוכות יֵעָשׂוּ מהקשין של התבואה שהם פסולת הגורן, ומהזמורות והאשכולות הריקנים שהם פסולת היקב, ומינים אלו גדלים מן הארץ ואינם מקבלים טומאה. שואלת הגמרא: מנין שהכתוב מדבר בפסולת גורן ויקב, וְאֵימָא שמהכתוב נלמד שיש לסכך בגּוֹרֶן עַצְמוֹ – בקשין עם התבואה שבהם, וְבְיֶקֶב עַצְמוֹ – באשכולות עם הענבים, ומינים אלו הם מאכל אדם ומקבלים טומאה כשאר אוכלים, ונלמד מכך שמסככין בדבר המקבל טומאה. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, אי אפשר לפרש את הפסוק שהכוונה לגורן ויקב עצמם, שהרי ״יֶקֶב כָּתִית כָּאן ויקב היינו לאחר שנעשה יין, ויין הוא נוזלי וְאִי אֶפְשָׁר לְסַכֵּךְ בּוֹ, ועל כרחך שכוונת הכתוב שצריך לסכך בפסולת גורן ויקב ולא בגורן ויקב עצמם. מַתְקִיף לָהּ רַבִּי יִרְמְיָה, שמא אכן כוונת הכתוב לסכך בגורן ויקב עצמו, וְאֵימָא שכוונת הכתוב ״יקב׳ הוא לְיַיִן קָרוֹשׁ [־קפוי] הַבָּא מִשְּׁנִיר – שם מקום, שֶׁהוּא הוֹמֶה לְעִינּוֹלֵי דְּבֵילָה ואפשר לסכך בו.

אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, הָא מִלְּתָא חֲוָה בְּיָדָן – עד עתה היינו סבורים שאנו יודעים את מקור הדין שהסכך צריך להיות מדבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ, שהוא מפסוק זה שבפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר, וְאָתָא רַבִּי יִרְמְיָה וּשְׁדָא בֵּי נַרְנָא – בא רבי ירמיה וקצצה בגרזן, כלומר שהשיב תשובה ניצחת ודחה טעם זה.

מיישבת הגמרא: רַב אַשִׁי אָמַר, ממה שנאמר ׳בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ׳ ולא נאמר את גרנך, יש לדייק שהכוונה למה שאתה אוסף ובורר מהגורן דהיינו פסולת הגורן וְלֹא בְּגוֹרֶן עַצְמוֹ דהיינו האוכל. וכן ממה שכתוב ׳מִיִּקְבֶךָ׳ משמע שיש לסכך מה שנאסף מן הגורן דהיינו בפסולת היקב, וְלֹא בְּיֶקֶב עַצְמוֹ.

הגמרא מביאה מקור נוסף לדין זה: רַב חִסְדָּא אָמַר מֵהָכָא – מהנאמר בפסוק (נחמיה ח טו) שציוה עזרא לומר לעם ששב מן הגולה ׳צְאוּ הָהָר וְהָבִיאוּ עֲלֵי זַיִת וַעֲלֵי עֵץ שֶׁמֶן וַעֲלֵי הֲדַס וַעֲלֵי תְּמָרִים וַעֲלֵי עֵץ עָבֹת לַעֲשֹׂת סֻכֹּת כַּכָּתוּב׳ – כלומר לסכך בהם את הסוכות, וכל מה שהוזכר בפסוק זה לסכך בו הם רק מינים שאינם מקבלים טומאה וגידולם מן הארץ, ומבואר שאין לסכך אלא במינים כגון אלו, ואין לסכך בדבר המקבל טומאה ושאין גידולו מן הארץ.

כיון שהביאה הגמרא פסוק זה שבספר נחמיה, דנה הגמרא בדברי הכתוב ושואלת: הֲיינוּ ׳הֲדַס׳, הֱיינוּ ׳עֵץ עָבוֹת׳ – הלא ׳הדס׳ הוא ׳עץ עבות׳ וכנאמר בתורה (ויקרא כג מ) וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וגו׳ וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וגו׳, וכוונת התורה להדס, ומדוע בפל הכתוב לכתוב גם ׳הדס׳ וגם ׳עץ עבות׳. עונה הגמרא, אָמַר רַב חִסְדָּא, בפסוק זה כוונת הכתוב לשתי דברים שאמר להם עזרא להביא, הֲדַס שׁוֹטֶה – כלומר הדס שאין עליו משולשים והוא פסול ללולב, אותו ציוה להביא לְסכך בו את הסּוּכָּה, וְעֵץ עָבוֹת – הוא הדס כשר שעליו משולשים, לְמצות לוּלָב:

משנה

חֲבִילֵי קַשׁ, וַחֲבִילֵי עֵצִים, וַחֲבִילֵי זְרָדִין – מין קנים שבעודן לחין הם מאכל לבהמה וכשהם יבשים עומדים להסקה. אֵין מְסַכְּכִין בָּהֶן כשהם קשורים, אף על פי שהם מין הכשר לסיכוך שהרי אינם מקבלים טומאה וגידולם מן הארץ, אסרו חכמים לסכך בהם, גזירה שמא יניחם על הסוכה כדי לייבשם ואחר כך יימלך בדעתו להניחם שם לצורך סכך, ובאופן זה פסולים משום ׳תעשה׳ ולא מן העשוי, וכיון שכן גזרו חכמים שלא לסכך בהם כשהם קשורים גם אם מכוין להניחם לשם סכך. וְכוּלָּן – חבילות אלו כשֶׁהִתִּירָן והניחם על הסוכה לשם צל, כְּשֵׁרוֹת – בין שהתירן ואחר כך הניחן, משום שאין אדם מייבש חבילה מותרת ולא שייך לגזור בהם. ובין שהתירן לאחר שהניחן, כיון שעשה בהם מעשה התרה לשם צל לאחר שהניחן. וְכוּלָּן – כל המינים הפסולים לסכך, כְּשֵׁרוֹת לְדָפְנוֹת, כיון שמה שדרשו שהסוכה צריכה להעשות מפסולת גורן ויקב, הוא רק לענין הסכך הנקרא סוכה, אך לא לדפנות שאינם נקראים סוכה:

גמרא

אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב, שָׁמַעְתִּי מִינֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן תַּרְתֵּי – שמעתי מרבי יוחנן שתי טעמים לשני דינים, חֲדָא הָא – טעם אחד לדין המובא במשנתינו שחבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים פסולים לסכך. וְאִידָךְ – וטעם אחר לדין המובא במשנה להלן שהַחוֹטֵט בַּגְּדִישׁ – החופר בגדיש של תבואה ומוציא את העומרים הסמוכים לארץ עד שנעשה בה חלל כדי לַעֲשׂוֹת לוֹ בה סוּכָּה ונמצא הסכך עומד מאליו, אֲנָה סוּכָּה. ואמר רבי יוחנן על חֲדָא – אחד מהדינים שטעם פסול הסוכה הוא מדרבנן מִשּׁוּם גְּזֵרַת אוֹצָר – שגזרו חכמים שאם יתירו סוכה זו, יבואו להתיר לשבת באוצר המסוכך שלא לשם צל. וַחֲדָא – ועל הדין האחר אמר רבי יוחנן שטעם פסולו הוא מן התורה מִשּׁוּם שנאמר ׳חג הסוכות תַּעֲשֶׂה לך׳, ודרשו חכמים שצריכה הסוכה להיות כשרה בשעת עשייתה וְלֹא מִן הָעֲשׂוּי בפסול. המשיך רבי יעקב ואמר, וְלֹא יָדַעְנָא הֵי מִינֵיהוּ – על איזה משני הדינים אמר רבי יוחנן שפסול מדרבנן מִשּׁוּם גזירת אוֹצָר, וְהֵי מִינֵיהוּ – ועל איזה מהם אמר לי שפסול מדאורייתא מִשּׁוּם תַּעֲשֶׂה וְלֹא מִן הָעֲשׂוּי.

אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, נֶחֱזֵי אֲנַן – נראה אנו לפרש דברי רבי יוחנן, מדבריו במקום אחר. דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ חֲבִילֵי קַשׁ וַחֲבִילֵי עֵצִים וַחֲבִילֵי זְרָדִין אֵין מְסַכְּכִין בָּהֶן – הלא אינם מקבלים טומאה, אלא משום שפְּעָמִים שֶׁאָדָם בָּא מִן הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב בימות החמה וַחֲבִילָתוֹ – חבילה של קנים לחים עַל כְּתֵפוֹ, וּמַעֲלֶה וּמְנִיחָהּ עַל גַּבֵּי סוּכָּתוֹ [־סוכה שעשאה למקנה] כְּדֵי לְיַבְּשָׁהּ בחמה, וְלאחר מכן נִמְלָךְ עָלֶיהָ להשאירה שם לְסִיכּוּךְ – לצורך סוכת החג, וְסוכה זו פסולה משום שהַתּוֹרָה אָמְרָה ׳חג הסוכות תַּעֲשֶׂה לך׳ וְלֹא מִן הָעֲשׂוּי בפסול, וסוכה זו שבשעת עשייתה היתה פסולה שהרי לא הניח את הסכך לשם צל אלא כדי לייבשו, אינה סוכה. ולפיכך פסלו חכמים אף כשהניח את החבילות של קש או עצים לשם סכך, גזירה שמא יבואו להכשיר גם באופן שהניחם כדי לייבש. וממאמר זה הוכיח רבי ירמיה, מִדְּהָא – ממה שמבואר בדברי רבי יוחנן שדין זה הוא מדרבנן מִשּׁוּם גְּזֵרַת אוֹצָר, וכפי שאמר בדבריו שטעם הפסול הוא משום ש׳פעמים׳ שאדם בא מן השדה בערב, מוכח שהָא – הדין של ׳החוטט בגדיש׳, הוא מדאורייתא מִשּׁוּם ׳תַּעֲשֶׂה׳ וְלֹא מִן הָעֲשׂוּי. מסיימת הגמרא: וְרַבִּי יַעֲקֹב שהסתפק בכוונת רבי יוחנן ולא ידע לומר איזה מהדינים פסולו מהתורה ואיזה מדרבנן, משום דַּהֲדַר – מימרא זו דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא בשם רבי יוחנן לֹא שְׁמִיעַ לֵיהּ – לא שמעה.

מבואר שרבי יוחנן פירש את משנתינו באופן שהניח את החבילות לשם סכך ומשום כך אמר שהסוכה פסולה רק מדרבנן משום גזירת אוצר, ואת המשנה של החוטט בגדיש פירש באופן שלא נענע את העומרים העליונים, ולפיכך אמר שסוכה זו פסולה מהתורה. מקשה הגמרא: אָמַר רַב אַשִׁי, אִטּוּ – וכי בדין סיכך בחֲבִילֵי קַשׁ וַחֲבִילֵי עֵצִים שנאמר במשנתינו, רק מִשּׁוּם גְּזֵרַת אוֹצָר אִיכָּא – שייך לפוסלה דהיינו מדרבנן, ואילו מהתורה מִשּׁוּם ׳תַּעֲשֶׂה׳ וְלֹא מִן הָעֲשׂוּי לֵיכָּא – בתמיה, וכי אי אפשר לפוסלה גם משום תעשה ולא מן העשוי, הרי אפשר להעמיד את משנתינו באופן שהניח את החבילות כדי לייבשם ולא לשם צל, ובאופן זה הסוכה פסולה מהתורה.

וְכן קשה על מה שפירש את המשנה להלן שהַחוֹטֵט בַּגְּדִישׁ לעשות

המשך בעמוד קסט

סוכה אינה סוכה, שפסולה מדאורייתא, וכי אפשר להעמידה רק באופן שמשום 'תעשה' ולא מן העשוי אי"א – יש לפוסלה, ומשום גזירת או"צ ליבא, והרי יכול רבי יוחנן להעמיד באופן שסתר את כל הגדיש כלפי מעלה ונענע את העומרין שמסכך בהם וחזר והניחן לשם סוכה, והסוכה פסולה מדרבנן משום גזירת אוצר שמא לא ינענע אותם ויפסלו מדאורייתא משום תעשה ולא מן העשוי, ומהיכן דייק רבי יוחנן לחלק ולומר שמשנתינו מדברת באופן שפסול הסוכה הוא רק מדרבנן, והמשנה להלן מדברת באופן שהסוכה פסולה מן התורה. מתרצת הגמרא: ורבי יוחנן אמר לך, שדייק את דבריו מדברי המשנה, שהרי הָכָא – במשנתינו דְּקָתָנֵי אֵין מְסַכְּכִין בָּהֶן ולא אמרה המשנה 'אינה סוכה', משמע שרק לְכַתְּחִלָּה הוּא

דְּאֵין מְסַכְּכִין בחבילות, וּמַשְׁמַע נָמֵי דְּאוֹרַיְיתָא שַׁפִּיר דָּמֵי, ומשום כך העמיד רבי יוחנן שמדובר באופן שהניח את החבילות לשם סכך, ואף על פי כן פסולה הסוכה מדרבנן גזירה שמא יניחם שם כדי לייבש ואחר כך ימלך עליהם לסיכוך. אבל הָתָם במשנה של החוטט בגדיש דְּקָתָנֵי 'אֵינָהּ סוּכָּה', משמע שהיא פסולה אֲפִילּוּ בְּדִיעֲבַד, והיינו באופן שמְּדְאוֹרַיְיתָא נָמֵי אֵינָהּ סוּכָּה,

ומשום כך העמיד רבי יוחנן שמדובר כשלא נענע את העומרים לשם סוכה, שבאופן זה פסולה מדאורייתא משום 'תעשה' ולא מן העשוי.

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר **רַב, סֻכָּה** – המסכך סוכתו **בְּחִיצִין זְקֵרִים** – בבית יד של חץ שיש בראשו בליטה, הסוכה **כְּשֵׁרָה**, ואף על גב שהוא משמש לכלי, שכיון שאין לו בית קיבול אינו מקבל טומאה וכשר לסיכוך. אולם אם סיכך סוכתו **בְּחִיצִים נְקֵבוֹת** – בבית יד של חץ שיש בראשו נקב, הסוכה **פְּסוּלָה**, כיון שיש לו בית קיבול ומקבל טומאה, ושנינו במשנה (יא.) שכל דבר המקבל טומאה פסול לסכך בו. שואלת הגמרא: מה בא רב להשמיענו באמרו שהמסכך **בחִיצִים זְקֵרִים כְּשֵׁרָה, פְּשִׁיטָא** – דין פשוט הוא שכיון שאינו מקבל טומאה ראוי לסיכוך. מתרצת הגמרא: חידוש גדול השמיענו רב, **מַהוּ דְּתֵימָא** – לולא דבריו היה מקום לפסול סוכה זו שהיינו אומרים נִיגְזוֹר לפסול סוכה המסוככת בחיצים **זְקֵרִים, אָמְטוּ** סוכה המסוככת בחיצים **נְקֵבוֹת** שיש להם בית קיבול ומקבלים טומאה, על כן **קָא מַשְׁמַע לָן** רב שלא גוזרים, וסוכה המסוככת בחיצים זקרים כשרה.

(**אָמַר מַר**) ממשיכה הגמרא לדון בהמשך דברי רב ושואלת: מה בא רב להשמיענו באומרו שהמסכך סוכתו **בְּחִיצִים נְקֵבוֹת פְּסוּלָה** הסוכה, והלא **פְּשִׁיטָא** – דין פשוט הוא שכיון שיש בו בית קיבול הרי הוא מקבל טומאה ופסול לסכך בו. מתרצת הגמרא: חידוש גדול השמיענו רב, **מַהוּ דְּתֵימָא** – לולא דבריו היה מקום לומר שכיון שהנקב שבראש החיצים עשוי בכדי למלאותו מילוי עולם ולא להתרוקן עוד, הרי זה **בֵּית קִבּוּל הֶעֲשׂוּי לְמַלְאוֹת וְלֹא שָׁמְטוּ** קִיבּוּל אלא הם נחשבים כפשוטי כלי עץ שאינם מקבלים טומאה, **קָמַשְׁמַע לָן** רב שגם בית קיבול העשוי למלאות נחשב בית קיבול, ולפיכך חיצים נקבות פסולים לסכך בהן.

אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, שלושה דינים **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** בדין המסכך בפשתן. **א. סֻכָּה** – המסכך סוכתו **בַּאֲנִיצֵי פִּשְׁתָּן** – בפשתן שכבר נסרק במסרק וראוי לטוויה, הסוכה **פְּסוּלָה**, כיון שהפשתן מקבל טומאת נגעים ופסול לסיכוך. **ב.** המסכך סוכתו **בְּהוֹצְנֵי פִּשְׁתָּן** – בגבעולי הפשתן לפני שנישרו במים, הסוכה **כְּשֵׁרָה**, כיון שעדיין אינם מקבלים טומאה והרי הם ככל דבר שגידולו מן הארץ שמותר לסכך בו. **ג.** וְהמסכך סוכתו **בהוֹשָׁנֵי פִּשְׁתָּן, אֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ** – אמר רבי יוחנן שאינו יודע אם הם כשרים לסיכוך או לא. הוסיף רבה ואמר: **וְהוֹשָׁנֵי עַצְמָן אֲנִי יוֹדֵעַ** – אינו יודע לאיזה שלב משלבי עשיית הפשתן קרא רבי יוחנן 'הושני'. ומבאר רבה את ספקו, **מַה נַּפְשָׁךְ, אִי** – האם התכוון רבי יוחנן לשלב השני דהיינו דְּיֵיקִ – שנכתש במכתשת **וְלֹא נָפִיץ** – ולא סורק במסרק, ולזה **הוֹשָׁנֵי קָרֵי לֵיהּ** רבי יוחנן ואמר שאינו יודע מה דינו, **אֲבָל** גבעולי פשתן שעברו רק את התהליך הראשון דהיינו תְּרֵי – שנשרו במים **וְלֹא דְּיֵיקִ** – ולא נכתשו במכתשת, **הוֹצְנֵי קָרֵי לֵיהּ** רבי יוחנן, ומותר לסכך בהם. **אוֹ דִּלְמָא** – שמא גם גבעולים שתְּרֵי – שנשרו במים **וְלֹא דְּיֵיקִ** – ולא נכתשו במכתשת **נָמֵי הוֹשָׁנֵי קָרֵי לֵיהּ** – שמא גם להם קרא רבי יוחנן 'הושני', וגם הם נכללו בכלל ספקו של רבי יוחנן אם מותר לסכך בהם או לא, ונמצא שרק פשתן שלא התחיל כלל את תהליך העיבוד שלו מותר לסכך בו.

אָמַר רַב יְהוּדָה, **חֲנִי שׁוֹשִׁי וּשְׁוָוצֵרִי** – מיני ירקות שאינם מאכל אדם, **מְסַכְּכִין בָּהֶן** – מותר לסכך בהם את הסוכה, שכיון שאינם ראויים לאכילה אינם מקבלים טומאה וראויים לסיכוך. **אֲבָיֵי** חלק **וְאָמַר, בְּשׁוֹשִׁי** אמנם **מְסַכְּכִין** בהם, אולם **בְּשְׁוָוצֵרִי לֹא מְסַכְּכִין** לכתחילה. ומבאר את טעמו – **מַאי טַעְמָא, כֵּיוָן**